

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Teze diplomové práce

Důchodová reforma České republiky

Bc. Petr Bouška

© 2015 ČZU v Praze

Důchodová reforma České republiky

Pension reform in the Czech Republic

Souhrn

Ekonomické a hospodářské změny v posledních letech a dlouhodobě nepříznivý demografický vývoj jsou nezpochybnitelnými příčinami neustále se zvyšujících výdajů na financování starobních důchodů, v jehož důsledku se prohlubuje deficit státního rozpočtu. Česká republika od roku 2013 nahradila svůj průběžně financovaný penzijní systém systémem NDC (Nationally Defined Contribution), založeným na třech důchodových pilířích, jehož součástí zůstává systém životního pojištění a penzijního spoření. Ze strany státu existuje silná snaha přenést, alespoň část odpovědnosti za úroveň vlastního stáří na občany. Pokud si každý z nás uvědomí svoji odpovědnost, existuje reálná naděje, že důchodový systém v České republice dosáhne finanční stability.

Klíčová slova: Sociální zabezpečení, penzijní systém, reforma penzijního systému, pilíř penzijního systému, starobní důchod, důchodové pojištění, demografický vývoj

1 Cíl práce

Cílem diplomové práce je zhodnotit důchodové zabezpečení v ČR a pojistný trh, nabízející produkty důchodového spoření, doplňkového důchodového spoření, penzijního připojištění a životního pojištění. Dílčím cílem práce je zhodnotit penzijní systémy v České republice a ve vybraných zemích EU.

2 Metodika

Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a analytickou.

V teoretické části jsou vysvětleny základní vztahy a kategorie, týkající se problematiky důchodového zabezpečení v České republice, tj. definice systému sociálního zabezpečení, jeho cíle a nástroje, historický vývoj, současná právní úprava, systém státní sociální podpory a sociálního pojištění.

V praktické části je provedena analýza současného stavu důchodového zabezpečení, včetně komparace s důchodovými systémy ve vybraných zemích EU, analýza demografického vývoje a analýza trhu životního pojištění a doplňkového penzijního spoření.

V závěru diplomové práce je provedeno celkové zhodnocení včetně vlastních návrhů na systém důchodového zabezpečení obyvatel ČR ve stáří.

K dosažení cílů diplomové práce byla využita metoda sekundárního sběru dat, analýza dokumentu, syntéza, komparace a metoda empirického zkoumání, tj. dotazníková metoda.

Informace byly čerpány především z těchto zdrojů:

- ekonomických a právních publikací a odborných časopisů
- statistická data z ročenky ČSÚ
- českých a zahraničních internetových zdrojů
- dotazníkového šetření
- z vlastních praktických i teoretických znalostí z oblasti sociálního zabezpečení, které jsem čerpal během soukromého života a studia

3 Závěry práce

Hlavním znakem reformy v České republice po roce 1989 byla snaha o navázání na historické tradice sociálního pojištění. Měl být vybudován transparentní a finančně stabilní systém založený na dvou pilířích a mezigenerační solidaritě. Tzn. první pilíř – založený na povinném důchodovém pojištění s průběžným financováním a druhý pilíř – dobrovolné doplňkové důchodové připojištění, založené na kapitálovém financování. Z důvodu dynamických změn v sociální a demografické struktuře, se průběžný systém, který byl z počátku přebytkový, dostal na hranici udržitelnosti.

Od roku 2011 proběhlo několik menších změn v zákoně o důchodovém pojištění, které bývají označovány “malou důchodovou reformou”, jejímž cílem bylo zvýšit dlouhodobou udržitelnost systému. Nejvýznamnější změnou této reformy bylo zrychlení prodlužování věku odchodu do důchodu, které bude pokračovat až do 67 let mužů i žen a u žen již nebude zohledňován počet narozených dětí. Došlo k postupné každoroční změně zápočtu vstupních údajů včetně výpočtu státního důchodu a dále ke zpřísnění vdovských důchodů, kdy se zkrátila lhůta pro obnovu důchodu z pěti na dva roky.

Od 1. 1. 2013 vstoupila v platnost kompletní změna systému důchodového spoření “velká důchodová reforma”, která spočívala v zavedení druhého dobrovolného kapitálového pilíře. Část finančních prostředků, které plynuly do povinného důchodového systému, byla přesunuta na kapitálový princip financování a byla svěřena soukromým finančním institucím.

Současně byl v rámci III. pilíře zaveden nový finanční produkt – doplňkové penzijní spoření, které vzniklo transformací dosavadního penzijního připojištění.

V rámci důchodové reformy je nutné provést důležité reformní kroky, i když některé mohou být poměrně nepopulární. Např. prodlužování doby odchodu do důchodu, zvyšování porodnosti, podpora imigrace cizinců a hledání dalších zdrojů financování penzí, například zavedením jednotné sazby DPH, jak navrhovala Bezděková komise ve své závěrečné práci.

Z výsledku porovnání stavu penzijních reforem v zemích střední Evropy vyplývá, že jedním z nejvýznamnějších rizikových faktorů ovlivňujících důvěru občanů v penzijní systém jako celek je politická nestálost v názorech na řešení celkové koncepce důchodové politiky.

Tuto nestabilitu politických rozhodnutí v zemích střední Evropy vnímám jako klíčový problém v porovnání například s Německem nebo Švédskem. Z pohledu dlouhodobých časových období, ideálně 40 let a více, by bylo možné vysledovat, že si i různé přístupy k reformním krokům jsou podobné. Není podstatné, zda příslušný zdroj finančních prostředků tvoří státní penzijní systém nebo soukromé společnosti, ale především a zásadně jejich dlouhodobá stabilita.

Na základě komparace zemí EU jsem dospěl k názoru, že v započatých reformách je nutné pokračovat. Z tohoto důvodu je nutné zvážit možnosti, které budou řešit vzniklé situace a vykazovat nejnižší nárůst zadlužení jejich státních rozpočtů. Jako nejjednodušší se jeví snížení vyplácených penzijních dávek a zároveň zvýšení příspěvků. Nicméně toto řešení má své hranice pro občany, kdy posun těchto parametrů má své limity. Příspěvky na důchodové zabezpečení jsou v České republice v porovnání s jinými zeměmi EU už tak dost vysoké a náhradový poměr vzhledem k příspěvkům malý. Parametrické změny, které byly nastaveny reformními kroky, problém neudržitelnosti stávajících systémů pouze odložily, ale nevyřešily jej.

Dospěl jsem k závěru, že reforma důchodového systému v České republice má tři zásadní problémy.

Prvním z nich je fakt, že reforma byla uskutečněna relativně pozdě. Systémové a parametrické změny měly být nastaveny již v období po revoluci, kdy věk odchodu do důchodu byl na úrovni 55 let a kritéria pro přiznání důchodu velmi benevolentní.

Druhým problémem je nestabilní politické prostředí. Občané nemají důvěru v politický systém. Jelikož neexistuje názorová shoda, není tak zaručena jistota, že reformní kroky, které budou implementovány do české legislativy nebudou v dalším politickém období zrušeny.

Třetím problémem jsou nedostatečné kroky, které byly v rámci reformy penzijního systému nastaveny s platností od 1. 1. 2013.

Do druhého pilíře se zapojilo méně občanů, než se předpokládalo. Vyvázání části finančních prostředků z prvního pilíře ve prospěch druhého, způsobuje deficit ve státním rozpočtu.

Pro financování penzijního systému a zabezpečení vyššího finančního objemu plynoucího do penzijních systémů obecně mohou výše uvedeným zemím doporučit méně standardní řešení. Firmy mající monopolní postavení na trhu komodit každodenní spotřeby (energie, voda, plyn, bankovní služby, mobilní operátoři apod.) by přinášely formou 2 % důchodového zdanění finanční zdroje do státního penzijního systému. Na této formě financování důchodců by se podílel každý občan, který spotřebovává předmětné komodity a sám sobě by tak zpět, ve vazbě na tuto spotřebu zabezpečil jistý důchod.

Na základě výsledků dotazníkového šetření mohou konstatovat, že občané jsou dobře informováni o dané problematice. Mají povědomí o stávajícím penzijním systému a i chápou nutnost jeho reformy. Již nyní si uvědomují, že jeho financování je nedostatečné a do budoucna neudržitelné a že ve vazbě na demografický vývoj v České republice bude stále složitější pro tento systém zabezpečit finanční prostředky. Občané se nespolehnou pouze na I. pilíř a výplatu státních penzí, ale mnozí si sami hledají investiční možnosti, jak se na stáří zabezpečit. K tomu využívají především formu soukromého doplňkového penzijního spoření ve III. pilíři, životní pojištění a cca 82 tis. občanů využilo možnost vstoupit do II. pilíře. Nicméně jak už jsem výše uvedl, tento pilíř bude z důvodu nedostatečného zájmu ze strany občanů zrušen.

4 Seznam použitých zdrojů

- 1) KREBS, V., Sociální politika, ASPI Praha 2005
- 2) MUNKOVÁ, G. a kol., Sociální politika v evropských zemích, Praha 2004
- 3) Konvence č. 102, ILO
- 4) The development and reform of social security pensions, ILO 2000
- 5) HOLZMANN, R., PALMER, R., Pension Reform, Issues and Prospects for Non-Financial Defined Contribution Schemes, WB, Washington DC, 2006,
- 6) AUGUSTINOVICS, M., GÁL, R.I., MATITS, A., MÁTÉ, L., SIMONOVICS, A., STAHL, J.: The Hungarian Pension System Before and After the 1998 Reform., ILO 2002
- 7) FULTZ, E., Dôchodková reforma v Maďarsku a Polsku, Ekonomický časopis, ekonomický měsíčník, č. 3, Bratislava 2003
- 8) CHLOŇ-DOMIŇCZAK, A., The Polish Pension Reform of 1999, ILO 2002
- 9) DOBEŠOVÁ, D., Důchodový systém v ČR, Národohospodářský obzor